

1760-1817 YILLARI ARASINDA EĞİN (KEMALİYE) KAZASI

Osmanlı tarihi araştırmalarında mühim kaynaklardan biri de Kadı Sicilleri ve Şer'iyye Sicilleri denilen defterlerdir. Bu defterlerde folklerden tabâbete, dilden hukuka kadar çok geniş sahada bilgiler bulabilmek mümkündür¹.

Milli tarihimizin arşiv belgeleri içinde çok mühim bir mevkie sahip olan Şer'iyye Sicilleri, ihmâlkârlık ve sair sebeplerle malesef lâıyıkı vechile muhafaza edilememiş bir çömlek parçasına gösterilen alâka bu kıymetli eserlerden esirgenmiştir.

Bütün menfi şartlara rağmen bugün elde bulunan şer'iyye sicilleri, sayı itibarıyla yine de çok büyük bir yekun tutmaktadır. Çeşitli illerdeki müze, kütüphane ve arşivlerimizde saklanan bu siciller nihayet Ankara'da Milli Kütüphane bünyesinde toplanabilmiştir².

Zikredilen bu kaynaklardan istifade ile -bugün Erzincan'ın Kemaliye adlı ilçesinin eski adı olan- Eğin'in, 18. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın başlarındaki durumu incelenmiştir. Milli Kütüphane'deki Eğin şer'iyye sicillerinden en eski tarihli ve 1 numaralı olarak kayıtlı bulunan defterden çıkarılan sonuçlar genel hatlarıyla değerlendirilmiştir. Defter, H. 1174-1232 M. 1760-1817 yılları arasına ait olup 43 varak ve 197 ayrı kayıttan ibarettir³.

Eğin'in hangi dönemde kurulduğu bilinmemektedir. Antik çağlarda Doğu Anadolu'nun tarihine paralel olarak çeşitli devirler geçirmiştir. Türklerin Anadolu'yu fethinden sonra, Osmanlı hakimiyetine kadar Anadolu Selçuklularının, İlhanlıların ve Akkoyunluların elinde kalmıştır.

Osmanlılar zamanında kaza merkezi olarak Eğin, Arapkir sancağına (livâ) tâbi idi. Kanuni Sultan Süleyman devrindeki (1520-1566) idarî taksimata göre Arapkir, Sivas Eyaleti'ne bağlı bir sancak merkeziydi. 1875'te Diyarbakır'dan ayrılan Ma'muratü'l-Aziz (el-Aziz, Harbut) müstakil mutasarrıflığına bağlanan Arapkir, 1878

¹ Şer'iyye sicillerinin muhtevası, katalogları ve içindekilerden örnekler için bakınız, Ahmet Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri*, İstanbul, 1988. 2 cilt.

² Ahmet Kankal, "Milli Kütüphanede Nihayet Toparlanan Şer'iyye Sicilleri", *Araştırma Dergisi*, C. 4, Sayı 44, (Ağustos 1992), Ankara, s. 9-10.

³ Defterin tarihlendirilmesi içindeki kayıtların sayısı hakkında daha önce yapılan tesbitlerin düzeltilmesi ve teferruatlı bilgi için bkz. Kenan Ziya Taş, *Eğin'in Bir Numaralı Şer'iyye Sicili, Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1987. (Değerlendirmeye esas olan bu defter, bundan sonra dipnotlarda kısaca ŞS. olarak gösterilecek; B, belge numarası; S, sayfa numarasına işaret edecektir.)

yılında ise aynı adlı vilayete bağlanmıştır. Cumhuriyet devrinde Eğin, 1926'da Malatya'ya bağlı bir ilçe durumuna getirildi. 11 Mayıs 1938'de Erzincan'a bağlandı. Eğin olan adı Mustafa Kemal'in adına izâfeten Kemaliye'ye çevrildi.

EĞİN'İN İDARÎ YAPISI

Mahalleler:

İncelediğimiz dönemde Eğin, Arapkir sancağına bağlı bir kaza merkeziydi. Derli toplu veya kesin durumu gösteren kayıtlar bulunmamakla beraber çeşitli kayıtlara istinaden o dönem için Eğin kazası merkezinde 13 mahallenin adı geçmektedir.

1-Tapur Mahallesi

2-Eskici Ahi Mahallesi

3-Erigi Mahallesi

4-Manya Mahallesi

5-Mahallebaşı Mahallesi

6-Konzuşoğlu Mahallesi

7-Mahmut Paşa Mahallesi

8-Serdanoğlu Mahallesi

9-Kazgancı Mahallesi

10-Pencik Mahallesi

11-İlli Mahallesi

12-Arzuman Mahallesi

13-Eskici Mahallesi

Bu mahallelerin yapısı ve mahiyeti hakkında bize isimlerden başka bilgi verecek ip uçları malesef sicilde bulunmuyor. Bilindiği gibi mahalleler, ya dinî bir yapının (mescid, cami, tekke vb.) etrafında toplanma ve aynı meslekten olan zenaatkarların bir araya gelmeleri ya da aynı din, mezhep ve soydan olanların bir arada yaşama arzuları sonucunda teşekkül etmiştir⁴. Bu çerçevede Tapur, Eskici Ahi, Erigi, Mahmut Paşa, Kazgancı, İlli ve Eskici mahalleleri müslim mahalleleridir. Fakat bu kesin ve sınırları belli bir ayırım olmayıp sadece nisbî bir ayırımdır. Çünkü çeşitli dava zabıtlarında ve şuf' adarlık⁵ arzlarında müslim ve gayr-i müslim menzillerinin (evlerinin) durumları ve komşuluk münasebetleri bunu açıklıkla ortaya koymaktadır.

Köyler:

Sicildeki müteferrik kayıtlarda bu dönemde Eğin'e bağlı 36 köyün adı geçmektedir. Sicilin ihtivâ ettiği tarihler arasında bölgenin nüfus yapısını, beşeri ve

⁴ Rifat Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Ankara, 1986, s. 75.

⁵ *Hakk-ı şuf'a*: bir mülkün satışı sırasında diğer hissedârların veya komşuların aynı fiyatla satın almada öncelik hakkına sahip olmaları.

ekonomik durumunu tesbit eden bir sayım olmadığından şimdilik kesin rakamlar vermek mümkün değildir.

1-Puşadı	19-Muşağa
2-Pir	20-Favril
3-Hasgül	21-Venk
4-Dilli	22-Venk-i Hızırilyas
5-Ramor	23-Hepanos
6-Sürgevil	24-Yakubi
7-Şırzu	25-Abçağa
8-Salihli	26-Abrenk
9-Sandık	27-Abralık
10-Savruk	28-Ergü
11-Garsum	29-Ağıl
12-Garuşla	30-Ekrek
13-Gağran	31-Averik
14-Gaşo	32-Orta Cami
15-Gamurgab	33-Barur
16-Gehyal	34-Bezmiş
17-Kemanlı	35-Bağıştaş
18-Gicegu	36-Pekir

Listedeki Abralık, Ortacami, Barur, Garsum, Gağran, Gehyal, Kemanlı, Venk-i Hızırilyas, Puşadı, Pir, Hasgül, ve Remor şeklinde okunulan köy yalnızca sicilde geçmektedir. Bugün mevcut köy listelerinde⁶ yaptığımız taramalarda isimlerin bu okunuşlarıyla veya yakın okunuş tarzlarındaki ihtimalleriyle de olsa bulunmamaktadır. büyük bir ihtimalle bugün bu köyler, çeşitli sebeplerle yaşayanların köylerini terketmeleri sonucu ortadan kalkmışlardır.

Mevcut köylerin yarısının ismi Türkçe'dir. Meselâ, Ağıl, Bağıştaş, Yakubi, Salihli gibi köyler tamamen Türkler tarafından teşkil edilmiş olmalıdır. Yeni adı Çaltı konulan Averik adlı köy, Çaltı şeklinde sicilde geçmektedir. Gicegu adlı köy ise sicilde tek bir yerde muhtemelen asıl şekli olan Giceköy yazılışıyla geçmektedir. Abrenk adı da bu konuda yapılan bir araştırmaya göre Türkçe köy adları sırasında sayılmalıdır⁷.

Diğer köyler ise çok eski iskân merkezleri olmalıdır. Bu ise buralardaki nüfus ekseriyeti açısından Türkler aleyhine bir durum teşkil etmemektedir. Aynı bölgedeki mevki ve diğer yer adlarına bakacak olursak Kanlıdere, Cevciboğazı, Şirtkese, Devetepesi, Tilkidikiği, Sarıçiçek, Koçulak, Gökdere, Yarıkaya, Hevadirsek, Ortadere, Selyolu, Yılan Ziyaret, Arıbeği, Koçanbeli, Çal, Dutbeli, ve Düzbağlı gibi tamamen

⁶ *Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, İstanbul, 1928; *Köylerimiz 1981*, Ankara, 1982.

⁷ Mecit Doğru, "Türkiye'de Macar Yer Adları", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı 8(Ekim 1985).

Türkçe isimleri görmek mümkündür. Buradan da anlaşılıyor ki çok eski yerleşim yerleri olan köyleri mesken tutmuş olan Türkler buraların eski adlarını kabul etmekle beraber, söylenişlerini de kendi ses-yapılarına uydurmuşlardır. Fakat geçit, derbent, menzil, boğaz, konak yeri ve yayla adları gibi mevki adları tamamen kendileri tarafından konulmuştur.

EĞİN'DEKİ VAZİFELİLER

Eğîn kazasını merkezi otorite yani payitahttaki padişah adına idare eden bir kısım vazifeliler vardı. Bu idarî yapının, diğer kazalarla aynılık göstermesi gayet tabiidir. Ancak sicilden Eğîn kazasında idarî mekanizmadaki vazifelileri şumullü olarak tesbit etmek imkanı yoktur. Nasb kayıtlarından çıkarıldığı kadarıyla yeniçeri serdarı, kethüdayeri ve voyvodalar ehl-i örf zümresine mensup olarak vazife icra ediyorlardı.

Ehl-i ilm veya ulemâ zümresine mensup olanlar kazâ, fetvâ ve tedris vazifesini üstlenmişlerdi. Eğîn kazasında bu zümreye mensup olanlardan sicilde sadece kadı, nâib ve nakibü'l-eşraf kaim-i makâmları hakkında bilgi vardır. Mahkeme görevlilerinden ise dava zabıtları içinde kısmen bahsedilmekteyse de pek çok açıklayıcı değildir. Cami, medrese ve diğer ilmi müesseseler ve bu tür vakıflardan bahsedilmediğinden vazifelileri hakkında bilgi yoktur.

ÜMERA (ehl-i örf)

Yeniçeri-Serdârı: Kaza merkezlerindeki yeniçerilerin üzerlerine yeniçeri ağasının mektubu ile tayin edilen zabıtlardı. Bunların vazifeleri emrindeki kuvvetleri zabtedip, şehirde yaşayanların huzur ve asâyişlerini temin etmekte.

Seyyid Mehmed Ağa	:1784-1786
İsmail Ağa	:1787
Vanlızâde el-Hac Mehmed Ağa	:1792-1793
el-Hac Mehmed Ağa	:1794
Lütfullah Ağa	:1797
Ömerzâde Ömer Ağa	:1797
Hacı Mehmed Ağa	:1798

Sicildeki kayıtlarda kâfi miktarda malumat olmadığından vazife müddetleri ve vazifeye başlayış ve bitirişlerinin kesin tarihlerini tesbit etmek mümkün olmamıştır. Ancak görüldüğü kadarıyla tarihlerde büyük bir istikrarsızlık mevcuttur. Bu istikrarsızlığın sebebi ise asâyişin sağlanamamış olmasıdır. Sicilde geçen 1796 tarihli bir fermenda⁸, seferlerin ortaya çıkardığı boşluk dolayısıyla meydana gelen karışıklıkların düzeltilmesi ve icap edenlere cezalarının verilmesi bildirilmektedir.

⁸ ŞS, B. 99, S. 40.

Kethüdayeri: Sipah, silahdar, sağ ulufeciler, sol ulufeciler, sağ garipler ve sol garipler adı verilen “altı bölük halkı” üzerine zabıt olarak, dergâh-ı alf altı bölük ağalarının müşterek imzalı mektupları ile kaza kadısına hitaben yazılan mektupla tayin edilirler idi.

Bağıştaşlı Hasan Ağa :1785-1786
Seyyid Veliyüddin Ağa :1795

Voyvoda: Eyalet valileri ve sancak mutasarrıfları kendilerine tevcih olunan sancaklara ait kazalara genellikle yerlilerin ileri gelenlerinden birini voyvoda tayin ederlerdi. Bu voyvodalara, merkezce Mukataat Hazinesi Kalemi’nden “evâmîr-i şerife” verilirdi. Timar sisteminin tatbik edildiği yerlerde yalnızca mukataaların ve hasların gelirlerini toplarlardı. Bu usul Tanzimat’a kadar devam etmiştir⁹.

Seyyid Ebu Bekir :1780
Seyyid Hacı Osman :1780-1781
Mehmed Ağa :1781
Muharremzâde Seyyid Mustafa :1781-1786
Damalı Mustafa :1786 (On beş gün kadar)
Seyyid İshak Beg :1786-1787
Seyyid Mehmed Ağa :1787-1788
el-Hac Mustafa Ağa :1789-1790
Vanlıoğlu Hasan Efendi :1797

ULEMA (ehl-i ilm)

Kadı: Kaza, şahıslar arasında meydana gelen her türlü dava ve ihtilafın şeriat ve örfe göre halledilmesi olup, bu vazifeyi de kadılar yerine getirirlerdi.

Adulkadir Efendi :1785
el-Hac Hüseyin :1792
Mehmed Salih :1792-1793

Kadılarının vazife süreleri ve yevmiyeleri hakkında bilgi bulunmuyor. Bu tarihler sadece vazifeye başladıkları zamanı veya herhangi bir vesile ile bu tarihlerde Eğin’de, hangi kadı’nın bulunduğunu göstermektedir.

⁹ Eğin kazasında voyvodaların haksız muamelelerinden dolayı kaza halkı çok zor durumlara düşmüş ve hatta yer yer isyanlara sebep olmuştur. Bkz. Kenan Ziya Taş, “1760-1817 Tarihli Eğin Şer’iyye Sicili’ndeki Asayişler İlgili Belgelerin Değerlendirilmesi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 5 (İzmir, 1990), s. 273-275.

Naib: Kaza merkezlerinde kadı bulunmadığı zamanlarda onun yerine vazife yapardı veya kadı kendisine yardımcı olmak üzere nâib tayin ederdi.

Ebu Bekir Efendi	:1762-1763
Seyyid Mustafa	:1783-1786
Seyyid Salih Efendi	:1789
Mehmed Sadık	:1792-1793
Ömer Efendi	:1797-1798
Hafız Ahmed Efendi	:1798-1799

Nakibü'l-eşraf kaim-i makâmı: Hz. Muhammed'in soyundan gelenlere (sadâd-ı kiram: seyyidler ve şerifler) Osmanlı devletinde bir takım imtiyazlar tanınmış, vergilerden muaf tutulmuşlardır. Onların seyyidliklerinin sahihliğini tesbitte kullanılan hüccet ve seçerelerin tanzim ve kontrolü ve diğer ihtiyaçlarının temini gibi işler için nakibü'l-eşraflık müessesesi teşkil edilmişti. Kazalar da ise bu vazifeyi nakibü'l-eşraf kaim-i makâmı ifâ ederdi. Nakibü'l-eşraf kaim-i makamları İstanbul'da oturan nakibü'l-eşrafın yazdığı mektupla tayin edilirdi. Kadılardan veya müderrislerden veya eski nakibü'l-eşraf kaim-i makamlarından ve yahut eşraftan birisi bu vazifeye tayin edilirdi.

Seyyid Veli Çelebi	:1785
Seyyid Hüseyin Ağa	:1796
Seyyid Osman Tayyib	:1799
Seyyid Ahmed Tayyib	:1780

ASKERİ DURUM

18. yüzyılın sonlarında bütün şiddetiyle devam eden ve Zıştovi (1791) ve Yaş (1792) anlaşmalarıyla neticelenen Avusturya ve Rusya'ya karşı yürütülen savaşların, Osmanlı Devleti üzerindeki tesirler ülkenin her tarafında olduğu gibi Eğin kazasında da hissedilmiştir. Sicilde bu konuya ait çok sayıdaki belgede bunu görmek mümkündür. Ferman, buyrultu, hüküm vafındaki pek çok belge ile Eğin kazasından da Avusturya ve Rusya seferleri için asker, iaşe, erzak temini ve bunların nakli hizmetinde kullanılmak üzere "mirî deve" talep edilmektedir. Devletin her bakımdan gittikçe kötü duruma düştüğü bu belgelerin muhtevassından anlaşılmaktadır. Zira belgelerde mağlubiyetlerin sebepleri zikredilirken ordunun içinde bulunduğu bozuk duruma, itaâtsizliğe, kayıtsızlığa, vazifelerin icrâsındaki ihmâl ve sadâkatsızlığa vazih bir şekilde işaret edilmektedir. Devletin iktisadî ve malî açıdan da ne kadar zor durumda bulunduğu, reâyâdan devamlı olarak ellerinde bulunan altın, gümüş ve bunlardan imâl edilmiş eşyanın talep edilmesiyle anlaşılmaktadır.

Bu belgelerden Eğin'le ilgili olarak şu bilgiler tesbit edilmiştir: 1787 tarihli bir ferman suretinde¹⁰ Eğin kazasından 350 neferin gönderilmesi istenmektedir. Yine aynı tarihli başka bir fermanda¹¹ ise Eğin kazasının bağlı olduğu Arapkir sancağından zahire ve mühimmât nakli hizmetinde kullanılmak üzere 46 deve istenmiştir ki, bunların 23 tanesi Eğin kazasından talep edilmektedir. 1788 tarihli başka bir fermanda¹² Eğin kazasına iki adet serdengeçti bayrağı gönderildiğini ve bunlara 120'şer nefer yazılması gerektiği bildirilmektedir ki bu durumda Eğin'den 240 nefer talep olunmaktadır. 1789 tarihli buyrultuda¹³ Eğin'den sefer için 100 nefer gönderilmesi istenmektedir. Aynı tarihli bir diğer buyrultuda¹⁴ ise sefer için yola çıkan askerin ihtiyacı olan üç günlük zahirenin Eğin kazası tarafından hazırlanması emredilmektedir. Yine bu tarihte yapılan Rusya seferinde istihdâm edilmek üzere, Eğin kazasının tâbi olduğu Arapkir sancağından yetmiş deve talep olunmaktadır. Ancak H.1205 (1790) tarihli fermanda¹⁵ talep edilen bu develerin gönderilmediğinden bahisle develerin bedeli 60 guruştan hesap edilerek gönderilmesi ve sebep olanların cezalandırılması istenmektedir. Bölgede çıkan isyanlar sonucu asayişin temin etmek maksadıyla bölgede devamlı kuvvet bulundurmaya zorunda kalındığından istenilen asker sayısında düşmeler görülmektedir.

Eşkiyalık hareketlerinin yanı sıra ehl-i örf zümresi, reâyâdan haksız yere bir çok adlar altında para talep etmekteydi. Devletin hemen hemen umumuna şamil olan bu tür hareketlerden Eğin kazası da nasibini almıştır.

İKTİSADİ VE SOSYAL DURUM

Zikredilen zaman diliminde Eğin kaza merkezi ve köylerinde müslim ve gayr-i müslim nüfus birlikte yaşıyordu. Sicil kayıtlarında hiç bir şekilde müslim gayr-i müslim çatışmasına ait bir husus görülmemektedir. Dinî hayatları dışında yaşayışlarında pek büyük farklılık yoktur.

Eğin, Kuzey Doğu Anadolu'nun güney'e çıkış kapısı olan yerdedir. Ayrıca devletin gelirleri içinde mühim yer tutan Keban ve Ergani madenlerinin de yolu üzerindedir. Bu bakımdan o dönemde Eğin mühim bir konaklama merkezidir. Bölgedeki menzil ve derbentlerle alakalı olarak gelen emirlerin çokluğu da bunu göstermektedir. Öyle anlaşılıyor ki bölge o zaman oldukça ormanlık bir yerdir. Keban madeni için her sene istenen on bin kütük bunun isbatıdır¹⁶. Dolayısıyla bu ağaçların kesim ve nakil işleri halkın geçim kaynağı yollarından birisiydi.

¹⁰ ŞS, B. 34, S. 19.

¹¹ ŞS, B. 37, S. 20.

¹² ŞS, B. 88, S. 39.

¹³ ŞS, B. 8, S. 5.

¹⁴ ŞS, B. 10, S. 6.

¹⁵ ŞS, B. 173a, S. 71.

¹⁶ ŞS, B. 46, S. 24.

Köyler arasında meydana gelen yaylak-kışlak koru ve mera ihtilafları ile alakalı olarak gelen fermanlardan da anlaşılacağı üzere yörede hayvancılık oldukça mühim bir yer tutmaktadır. Bunun dışında tarıma dayalı bir takım faaliyetlerin bulunması gâyet tabiidir. Seferler esnasında, askerinin ve erzak nakli hizmetinde kullanılan hayvanların yem ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanması istenmesi hakkındaki emirler, bunu ortaya koymaktadır. Tahıl mahsullerinden başka yörede bağcılığın da olduğu tereke kayıtlarındaki şarap imaline dair bahislerden anlaşılmaktadır.

Esnaf (Ehl-i hiref): Her kazada olduğu gibi Eğin kazasında çeşitli sahalarda faaliyet gösteren esnaf mevcuttu. Buna bağlı olarak kaza merkezinde daha kesif olmak üzere bir takım ticaret ve zanaat faaliyetlerinin olduğu da anlaşılmaktadır. Bu işi de daha çok ehl-i hiref denilen esnaf zümresi üstlenmiştir. Bu esnaf gurupları *ahi* ve *ahi* teşkilatlarına bağlıydılar. Bu esnaf guruplarının başında *ahi baba*, *şeyh*, *yiğitbaşı* ve *duacı* denilen idareciler bulunurdu. Eskici Ahi adlı bir mahallenin bulunması Eğin'de de bu teşkilâtın varlığına bir işaret.

Defter umumi olarak bir evâmir sicili olduğu o dönem için Eğin esnafının yapısı ve işleyişi hakkında kâfi miktarda malumat yoktur. Sadece lâkaplar veya bir takım dava kayıtlarıyla iki ilâm ve beratla tesbit edebildiğimiz şu meslek dalları mevcuttu: Sarraf, kuyumcu, çilingir, neccar (marangoz), demirci, değirmenci, berber, boyacı, kasap, semerci, postacı, hamal, terzi, kürkçü.

H.1223 (1808) tarihli bir dava zabtından¹⁷ anlaşıldığına göre Eğin kazasında pazarbaşı olarak Mehmed Beşe isminde birisi olarak görülmektedir. H.1229 (1814) tarihli beratla¹⁸ ise Eğin'de mimarbaşı olarak Hüseyin b. Mehmed, babasının ölümü üzerine aynı vazifeye tayin edildiğinden bahsedilmektedir.

Bazarbaşı, şehir veya kazadaki bakkal esnafının başı ve onların temsilcisi sıfatıyla idarî işleri yürütürdü. **Mimarbaşı** ise kazadan ileri gelenlerin veya İstanbul'daki mimarbaşı ağanın arzı üzerine padişah beratı ile tayin edilip şehirde yapı ve inşaat işlerinden mesuldü.

Lâkaplar: İnsanların cemiyet içinde tanınmaları hususunda en mühim unsurlardan biri de lâkaplarıydı. Şahısların çeşitli hususiyetleri göz önünde tutularak onları tarif edici tarzda konulurdu. Öyle ki bu lâkaplar zamanla şahısların asıl isimlerinin de önüne geçmiş ve lâkaplarıyla tanınır hale gelmişlerdir. Günümüzdeki soyadının yerini tutmuşlardır.

İncelediğimiz sicil ve döneminde Eğin'deki lâkapları şu şekilde tesbit ettik:

a- Şahsın bedeni bir araz veya noksanlığını veya her hangi bir hususiyetini ifade etmek için konulan lâkaplar: KÖr, topal, kel, köse, yarımşakal, çalık, kara, bozo, deli, küçük, keskin, turunc, damalı, şişmanoğlu, çopuroğlu, alacazâde vd.

b- Kendisinin veya atalarının yaptıkları iş ve mesleklerinden mütevellid konulan lâkaplar: Ahi, demirci, semerci, usta, yazıcı, hâfız, molla, hazinedar, zurnacı, terzi,

¹⁷ ŞS, B. 143, S. 59.

¹⁸ ŞS, B. 22, S. 13.

kasap, sarraf, kuyumcuoğlu, imamoğlu, keşişoğlu, mumcuoğlu, göncününoğlu, kürkçüoğlu, veziroğlu, palancıoğlu, kiziroğlu vd.

c- Diğerleri: Zöbu, topuzoğlu, eceoğlu, kulik, bölükbaşı, öksüzöğlu, kocaoğlu, eltioğlu, çepni, dedeoğlu, ohçalı, cıkoğlu vd.

Ayrıca şahıslar mensup oldukları veya geldikleri şehirlerle de tanınırlardı. Darendeli, Harbutlu, Arapkirli, Vanlı, Çaltılı, Bağıştaşlı vb. Bunlar da zamanla lâkaplaşmışlardır. Atalarının adına izâfeten lâkap lafızlarının içinde -zâde, -oğlu (Muharremzâde, Alacazâde, Elvendoğlu, Kürkçüoğlu vd.) kelimeleri de oldukça sık geçerdi.

Hâc ibadetlerini yerine getirenler için de kendilerinden bahsedilirken isimlerinin başına mutlaka "el-Hâc" ibâresi getirilirdi. Ağa, beg, efendi ibâreleri de isimlerden sonra gelirdi. Bunların her üçü de müslüman isimleriyle kullanıldığı halde, sadece efendi tabiri gayr-ı müslimlerin isimleriyle birlikte kullanılırdı.

Lâkapların konuluşunda müslim gayr-ı müslim farkı görülmemektedir. Keşişoğlu, imamoğlu, hâfız, molla gibi dinî muhtevalı lakaplar istisna tutulursa, aynı türde lâkaplar herkes için geçerliydi. Dikkate değer bir diğer husus da şu ki lâkap ifade eden kelimelerin tamamı Türkçe veya türkçeleşmiş kelimelerdi.

Kullanılan Ev Eşyaları ve Giyecekler:

Daha önce de zikredildiği gibi defterin büyük ağırlığı merkezden gelen emirlere aittir. Tereke kaydı olarak sekiz belgede altı kişinin terekesi verilmiştir. Dolayısıyla sicilin bu konuda verdiği bilgi oldukça sınırlı kalmıştır. Buna göre:

Ev Eşyaları:

Tüfenk	Kebir minder
Kilim velense	Beledi döşek
Yan kaliçesi	Cecim
Sagır kaliçe	Kebir teşt
Yanbölü	Sagır teşt
Beyaz yanbolu	Bakır Sini
Yanbolu kebe	Evâni-i nuhas
Kapı perdesi	Tencere
Ocak perdesi	Tahta anbar
Çuval	Küp
Başyasdığı	Tandır işkenbesi
Bıçak	Kilit
Çakı	Kemend
Hegbe	Tesbih
Beledi yastık	

Giym Eşyaları

Tatar kalpağı	Zerdeva
---------------	---------

Fes	Kaban
Külâh	Cübbe
Busta	Piş
Libâde	İşlik
Çuka-entari	Çizme
Gömlek	Mest pâpuc
Sarık	Mest
Çakşır	Çorap
Don	Yağmurluk

Kitaplar

Mushâf-ı şerif
Delâil-i Hayrât
Menâsik

Bunların dışında at koşum ve eyer takımlarından olmak üzere kabaralı haşe, raht, rikâb ve bisât adları geçmektedir.

Sonuç olarak şunları diyebiliriz: İncelediğimiz Eğin'in en eski tarihli şer'iyye sicili 18. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyıl başlarına kadar ki yarım yüzyıllık zamanı içine almaktadır. Tabiidir ki bu kadar uzun bir dönemin tarihine 84 sayfa hacminde bir şer'iyye sicilinin kifâyet etmesi mümkün değildir. Muhtemelen bu defter, bir kaç defterin elde kalan sayfalarının bir araya getirilip ciltlenmesi ile meydana gelmiştir. Sicildeki belgelerin çoğu tarih itibarıyla on altı senelik H-1199-1215 (1784-1800) bir zaman dilimine aittir. Anlaşılacağı üzere bu kadar geniş bir zamana ait defterin, bu zaman diliminin bütün safhaları için aynı derecede zengin ve çeşitli bilgiler vermesi mümkün olmamaktadır. Ancak defterlerin başka nüshalarının olmaması elimizdeki sicilin orjinallliğini ve kıymetini daha da artırmaktadır.

Kenan Ziya Taş